

Hans Ingvar Roth

Det ograderbara människovärdet

Ingemar Hedenius hävdar i uppsatsen "Om människovärde" (i sin bok med samma namn) att talet om människors lika värde betyder att människor har samma rättigheter till liv, frihet och lycka, dvs att de besitter samma rättigheter till en människovärdig tillvaro. Ingemar Persson menar i sin artikel "Människovärde" (FT 1986:1) att Hedenius tolkning av principen om människors lika värde är oklar i två avseenden. Talet om fundamentala, "naturliga" rättigheter är svårbegripligt och det är obestämt hur man skall förstå påståendet att människor har samma rättigheter om Hedenius menar att människor har olika (nytt-) värden. Persson vill i stället ge vad han kallar en mer handfast tolkning av "människovärde" i termer av empiriskt kontrollerbara förhållanden som kapaciteter att tillfredsställa egna och andras attityder. Eftersom människor uppenbarligen har olika förmågor i nämnda avseenden besitter de enligt Persson olika människovärden.

Jag tror att Perssons kritik av Hedenius går att nedtona om vissa förtydliganden görs. Man kan rimligen tolka Hedenius som att han underförstår att vissa "grundläggande" behov eller attityder hos människan ligger till grund för att tillskriva henne rättigheter. Frågan är på vilket sätt dessa behov eller attityder skall avgränsas. Hedenius lämnar inga direkta ledtrådar i sin uppsats till hur han tänker sig att denna fråga skall besvaras.

Men Persson lämnar heller inget svar på hur han avgränsar de attityder som skall tillfredsställas hos människor. Det kan ju knappast vara förmågan att tillfredsställa alla slags attityder som konstituerar en persons människovärde. Perssons tolkning av människovärdesbegreppet är på den här punkten lika oklar som Hedenius tolkning.

Låt oss antaga att vi efter någon argumentation har stannat för något förslag på mänskliga rättigheter exempelvis rätten att uppleva ett lyckligt liv. Personer som har ett behov av att uppleva ett lyckligt liv besitter vissa rättigheter givet ovanstående rättighetsantagande. Är det fråga

om samma ogradierbara rättigheter? Har inte personerna skilda rättigheter och alltså skilda människovärden beroende på om de har lyckobehoven i olika utsträckning? Problemet är att det är oklart vad det är som de antas besitta i olika utsträckning. Följande tolkningar tycks vara möjliga: personerna har olika kapaciteter att uppleva lycka eller deras lyckobehov dominerar i olika grader över andra behov. Att personerna har behov av att uppleva ett lyckligt liv är emellertid ej något graderbart. Antingen föreligger behoven eller så lyser de med sin frånvaro. Det är dessa förhållanden som synbarligen ligger till grund för om personerna skall eller inte skall tillskrivas rätten att få uppleva ett lyckligt liv.

Om vi antar att det är svårt att avgöra om en person har ett behov på grund av att själva behovsbegreppet är vagt, så gäller inte frågan vilken bestämd grad av rättigheter eller människovärde personen besitter. Frågan gäller snarare om han har eller inte har rättigheterna-människovärdet.

Människor kan antagas ha samma ogradierbara människovärde eller rättigheter i den meningen att de alla besitter de behov som ligger till grund för att tillskriva dem exempelvis rätten till ett lyckligt liv. Denna tolkning av principen om människors lika värde, vilken utgår ifrån Hedenius identifikation av människovärde med rättigheter, behöver bara förutsätta empiriska begrepp och kan således uppfylla Perssons krav på att vara en "handfast" tolkning. Tolkningen har vidare den fördelen att den ej stipulerar ett språkbruk som kommer i strid med de vanligaste användningarna av termen "människovärde" i gängse moralläror. Ordet "människovärde" används nämligen där ofta på ett sätt som utesluter att vi kan tala om graderbara människovärden. □

Notiser

Åke Sandler disputerar i vår i praktisk filosofi på en fenomenologisk avhandling med titeln *En tro — en livsvärld*, Göteborgs universitet, 1988.

Den utmärkta danska översikten *Vår tids filosofi*, redigerad av Poul Lübcke, har nu kommit ut i svensk översättning, Forum 1987. Den danska upplagan kom år 1982, i två volymer. Den svenska är något reviderad och samlad i en volym på över 800 sidor.

Bengt Molander har utgivit en forskningsrapport med titeln *Räkna rätt och tänka fritt*, Filosofiska institutionen, Uppsala universitet, 1988.